

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XV

Neřir Heyeti - Editorial Board
Halil İNALCIK - Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY - İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER - A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XV

İstanbul - 1995

Ahmet Yaşar Ocak'ın bildirisi Mélikoff'un ile aynı dönem ve konu üzerinedir. Yazar kaynakları tanıttıktan sonra Osmanlı topraklarındaki Sufiler hakkında bilgi verir ve Abdalan-ı Rum sorununu irdeler. Ocak'ın ulaştığı sonuç 14. yüzyılda Osmanlı Beyliğinin sahip olduğu dini ideolojinin 16. yüzyılda ortaya çıkan doğmatik yaklaşımdan farklı olduğu yönündedir. Diğer Türkmen beyliklerinde de aynı tutumun görüldüğünü söyleyen yazar, Beyliğin kurulduğu zaman dilimini dinsel ortamını anlayabilmek için araştırmaların devam etmesi gerektiğinin altını çizer.

Oikonomides'in çalışmasında günümüzün tarihçilerinin, 14. yüzyıl Balkan Hristiyanlarının Türklere karşı bir birlik oluşturmaktan uzak olduklarını göremedikleri belirtilir.

Reinert'in çalışmasında ise 1389 Kosova savaşına giden yolda olayların sıralaması ve niteliği hakkında hâlâ tartışmaların olduğu belirtilir. Bu çerçevede, yazarın Neşri'yi kaynak alıp O'nu Osmanlı dışı kaynaklarla karşılaştırarak hazırladığı kronolojiyi görüyoruz.

Speros Vryonis Jr. çalışmasında, erken dönen Osmanlı hayatına Mevlevi derviş Eflâki'nin yazdıklarından yola çıkarak ulaşmayı denemiş.

Elizabeth Zachariadou'ya ise iki rakip güç olarak Osmanlıların ve Karasi Beyliğinin erken dönemdeki konumlarını üzerinde durur.

Osmanlı tarihinin daha genç dönemleri ile karşılaştırıldığında erken dönem üzerine yayın sayısının oldukça az olduğu biliniyor. Bu çerçevede bildirilerin basılmasının taşıdığı önem açıktır. Ancak, Zachariadou'nun önsözde bahsettiği çalışmalar da basılmış olsaydı, kanımca sağlanan yarar daha da artacaktı.

Nurcan ABACI

Jan Paul NIEDERKORN, *Die europäische Mächte und der "Lange Türkenkrieg" Kaiser Rudolfs II.* (Avrupa Devletleri ve İmparator II.Rudolf'un 'Uzun Türk Harbi', 1593-1606, Wien, 1993, VIII-559 sahife, Avusturya İlimler Akademisi yayınlarından *Archiv für österreichische Geschichte* dizisinin 135. cildi.

"Uzun Türk Harbi" deyimini çoğunlukla Batı dillerinde Osmanlı ve Avusturya Devletleri arasında 1593-1606 tarihlerinde vuku bulan harplere verilen isimdir. Senelerce süren mücadeleler sonucunda önemli bir toprak kaybı olmaksızın, fakat Osmanlı ve Habsburg (Avusturya) Devletleri arasındaki rekabetin bir dönüm noktası addolunan bir sulhle (Zsitvatorok) nihayet bulmuştur.

NIEDERKORN çalışmalarının sebebini kısaca şöyle özetlemektedir: 1603'te ilk baskısı yapılan, sonra da tekrar tekrar yeni baskıları yapılan Richard

KNOLLES'in *Generall Historie of the Turkes*'te III.Murat'ın, aslında harp heveslisi bir hükümdar olmamakla birlikte, iki rakip devlet adamı Koca Sinan ve Ferhat Paşa'lar ile Bosna Beylerbeyi Hasan Paşa'nın telkinleri ile, Avusturya'ya karşı harbe razı olduğu belirtilir. Genel olarak, Osmanlı Devleti'nin kendi iç huzurunu tesis ettikten sonra, hep devamlı harp düşündüğü sade bir kısım yazarlar tarafından değil, pek çok diplomat ve devlet adamınca da benimsenmiştir. Osmanlı Devleti'ne seyahat edenlerden bazıları Türkler hakkında objektif bilgiler vermektedirler, fakat umumî kanaat Türklerin kötü huylu, acımasız, hristiyan Avrupa'yı tamamiyle boyunduruk altına almaya çalışan, Avrupa halkını yağmalamak veya onları yurtlarından sürmek amacıyla oldukları şeklindedir. Bu kanaatin yayılmasında Avrupa'da Türkler aleyhinde devlet adamları ile din görevlilerinin, bunların yaptıkları propagandaların, aynı maksatla yayınlanan ve dağıtılan propaganda risalelerinin büyük rolü vardır. Bu menfi davranışların hedefi de Avrupa halkına, Türklere karşı psikolojik bir direnç kazandırmak, halkın Türklere karşı mücadele gününü arttırmak, onlara tarafdar olmalarını önlemektedir. Bu propaganda aynı zamanda Hristiyan bir Avrupa Birliği (Corpus Christianorum) meydana getirebilmek için de araç olacaktır.

Yazar, eserinin küçük Giriş (Vorbemerkung) kısmında (1.8.s) bu söylediği hususlarda zengin kaynaklar ve araştırmalar verir. 1590'da Osmanlı-Safevi anlaşması (21.Mart)'ndan itibaren 1606 Zsitvatorok anlaşmasına kadarki süre için ayrıntılı bilgiler içeren bir tarihleme cetveli (Chronologische Übersicht) sunar (9-20.s); bu harf ile ilgili Avrupa dillerinde bazı elkitapları ve umumi tarihler dışında monografi olmadığını belirtir. Bu nedenle 1593-1606 Harbi'nin muhasım tarafları ile Avrupa Devletlerinin takip ettikleri siyasetleri incelemiş, ortaya kocaman, zengin verileri, eleştirileri olan bir eser koymuştur.

Harbin muhasım tarafları pek doğal olarak Osmanlı Devletinin ve onun tâbii durumundaki Eflak, Boğdan ve Erdel ile İmparatorluk (Habsburg İmparatorluğu) ve bu birliğe dahil ülkelerdir. Bu husustaki araştırma verileri NIEDERKORN'un eserinin "Die Konfliktparteien" (Muhasım taraflar) bölümündedir (27-102.s). Papalık (die Heilige Stuhl) da Osmanlı aleyhdarı birlik ve onlara yardım girişimlerinin baş aktörü olarak bu kısımda mütalaa edilmektedir.

Eserin ikinci ve en büyük bölümü Avrupa Devletleri'nin Türk siyaseti (Die Türkenpolitik der einzelnen Mächte) konusuna tahsis olunmuştur (105-498.s). Bu devletler de İngiltere, Fransa, İspanya, Venedik, İtalya'daki şehir devletleri, Rusya, Danimarka, Malta ve Polonya'dır.

Bu devletlerden Uzun Türk Harbi sırasında yalnız Venedik, İngiltere ve Fransa'nın İstanbul'da daimi temsilcileri vardır. Diğerleri Osmanlı Devleti hakkında malumatı Venedik elçileri (baili) vasıtası ile alırlar veya Osmanlı ülkelerine gelip giden tüccarlar veya seyyahların verdikleri bilgilerden faydalanırlar. İspanyolların ise geniş bir casus şebekesi vardır. Avusturya Habsburgları da Devlet-i Aliyye hakkında devamlı ve iyi bilgi toplayanlardandır (s. 38).

Osmanlı-İngiliz siyasi münasebetleri de ticarî ilişkilerle başlamıştır. Ortaçağın son dönemlerinde İngilizler doğu mallarını Venedik vasıtası ile temin ederken, 1520'den sonra Flaman tacirler bu hizmeti yüklenmişler, 1575'te Londra'nın iki zengin tüccarı Edward Osborn ve Richard Staper karadan iki ajanlarını İstanbul'a göndermişler, 1578'de de onları William Harborne takip etmiştir. Bu zat İstanbul'daki iki yıllık ikametinde III.Murad'a Kraliçe'nin bir de mektubunu takdim etmiş, İngiliz tüccarlarına da Fransızlara tanınan hakların verilmesini rica etmiştir. Bu girişim, İstanbul'daki Fransız elçisi Germigny'nin müdahalesi ile müsbet sonuçlanmış, 1580'da ülkesine dönen Harborne üç sene sonra tekrar İstanbul'a geldiğinde arzu edilen imtiyazları elde etmiştir. Bu konuda pek çok araştırmaya atıfta bulunmaktadır. Aralarında Akdes Nimet KURAT'ın *Türk-İngiliz münasebetlerinin başlangıcı ve gelişmesi, 1553-1610* (Ankara 1953)'te olmakla beraber, Susan A. SKILLITER'in *William Harborn and the Trade with Turkey, 1578-1582, A documentary study of the first Anglo-Ottoman relations* (Oxford University Press, London 1977) gözden kaçmış.

Bahis konusu devletlerin 1593-1606 arasındaki harbe katılma veya katkıda bulunma eylemleri kendi millî çıkarlarına ve protestan-katolik mezhep ayırımına göre şekillenmiştir. Niederkorn ele aldığı konuları, ilgili kısımlarda bu ülkelerin iç durumları, Habsburglara karşı tutumları, malî kudretleri ile birlikte ana hatları ile, zengin referanslar vererek okuyucuya sunmaktadır. Onun kaynakları arasında Floransa, Milano, Modena, Parma, Roma, Vatikan, Venedik, Simanca, Madrid, Krakovi, Londra, Ludwigsburg ve Viyana arşivlerindeki belgeler, aralarında Türkçeleri de bulunan Batı, Balkan ve Orta Avrupa dillerinde yayınlar bulunmaktadır. Böylece çok zengin bir kaynak dizisinden faydalanılarak mükemmel bir Avrupa'da 16.yy.son çeyreğine ve 17.yy.ın ilk on yılına ait uluslararası ilişkiler kitabı hazırlanmıştır.

Niederkorn'un Sonuç kısmında yer verdiği, 1593-1606 arasında Osmanlılara karşı Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde aranan destek ile ilgili toplu rakamlar da ilginç ve sonucu belirtir niteliktedir. İmparatorluğa dahil memleketlerde Türk vergisi (Türkensteuer) veya gönüllü katkılarla yaklaşık 20.000.000 Gulden toplanmış, diğerleri ise 7.5 milyonda kalmışlardır. Bunların da içinde en yüksek yardım 3.750.000 Gulden (Florin) ile İspanya'ya, 2.850.000 Gulden ile Papalık'a aittir. Geri kalan miktar da İtalya'daki İmparatorluğa tabi devletler arasında paylaşılmıştır. Papalık'ın ve bazı ülkelerin askerî destekleri de vardır, bunlar ilgili kısımlarda belirtilmiştir. Moskova da 1595'te "kürk" göndermek suretiyle maddî ve aynı katkıda bulunmuştur.

Niederkorn Uzun Türk Harbi esnasında Osmanlı Devleti'ne karşı Doğu'da bir ikinci cephe açmak için İran'daki Safevi Devleti ile ilişkiler üzerinde de çalıştığını belirtmektedir: *Zweifrontenkrieg gegen die Osmanen. Iranisch-christliche Bündnispläne in der Zeit des "Langen Türkenkriegs" 1593-1606* (s. 7, not 28). Onun bu çalışmasını da merakla beklediğimizi belirtelim.

Nejat GÖYÜNÇ